

UDK: 343.982:343.431-058.6

343.431-058.6:316.4.063.3

SOCIAL INTEGRATION OF VICTIMS OF HUMAN TRAFFICKING

Nada Doneva

Titular assistant professor, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia
nada.doneva@ugd.edu.mk

Abstract

The seriousness and severity of the crime of trafficking in human beings, as the most cruel violation of human dignity and freedom, which results in irreparable consequences and damages in terms of human health, mental and physical, integrity in his totality and finding one's own place in society, highlights the needs of victims of human trafficking as the most complex within all categories of crime victims. Their realization often requires a multidisciplinary approach to address the serious trauma and medical needs, immigration and other legal issues, security concerns, shelter, and other basic daily needs of the trafficked victims that the state should provide through the established coordinated institutional system. The social integration of victims of human trafficking is a long-term and complex process that requires establishment of a practice of efficient implementation of all parts of its whole. It implies treating the victims by providing help and support, extracting them from the framework of the complete process of human trafficking of which they were part and returning them to the environment they came from, as persons who will be able to continue the normal course of their lives, cured as much as possible from the consequences caused by their involvement in such a process.

Keywords: victims of human trafficking, direct help and support, identification, reintegration, revictimization.

ОПШТЕСТВЕНА ИНТЕГРАЦИЈА НА ЖРТВИ НА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ

Нада Донева

Насловен доцент, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Северна Македонија
nada.doneva@ugd.edu.mk

Апстракт

Сериозноста и тежината на криминалитетот – трговија со луѓе, како најтешка повреда на достоинството на човекот и неговата слобода, која резултира со непоправливи последици и ненадоместливи штети во однос на човековото здравје, ментално и физичко, интегритетот во неговата вкупност и изнаоѓањето на сопственото место во општеството, ги истакнува потребите на жртвите на трговија со луѓе како најкомплексни во рамки на сите категории на жртви на криминал. Нивното остварување честопати бара мултидисциплинарен пристап за решавање на сериозни трауми и медицински потреби, имиграциски и други правни прашања, безбедносни проблеми,

засолниште и други основни дневни потреби на тргуваните жртви кои државата преку етаблираниот координиран институционален систем треба да им ги обезбеди. Општествената интеграција на жртви на трговија со луѓе е долгорочен и комплексен процес кој бара воспоставување на практика на ефикасна имплементација на сите делови од нејзината целина. Тој подразбира постапување со жртвите по пат на пружање помош и поддршка, извлекување од рамки на целосниот процес на трговија со луѓе од кој биле дел и нивно повторно враќање во средината од која доаѓаат, како личности кои ќе можат да го продолжат нормалниот тек на својот живот, колку што може повеќе излекувани од последиците кои им ги нанело инволвирањето во еден ваков процес.

***Клучни зборови:** жртви на трговија со луѓе, директна помош и поддршка, идентификација, реинтеграција, ревиктимизација.*

Вовед

Жртвите кои се ослободиле од контролата на трговците со луѓе обично се наоѓаат во позиција на голема несигурност и ранливост. Одговорот на борбата против трговијата со луѓе мора да вклучува сеопфатен систем на заштита и помош на жртвите, заснован врз принципот на човекови права и да обезбеди дека сите жртви на трговија со луѓе имаат пристап до соодветни ресурси за да обезбедат правни лекови и фер третман, помош и поддршка, безбедност и заштита, безбедно враќање, компензација, како и регулирање на имиграцискиот статус. Со цел да се обезбеди помош и заштита на сите жртви на трговија со луѓе, преку пристап базиран на човекови права и враќање на благосостојбата на жртвите, треба да се воспостават и имплементираат сеопфатни и ефективни национални и регионални системи за помош и заштита, во форма на институционализирани рамки за соработка. Ваквите институционализирани рамки на соработка за поддршка и заштита на жртвите треба да се фокусираат на управување со индивидуални случаи на трговија со луѓе и да го опфатат целокупниот одговор на конкретната ситуација на трговија со луѓе, вклучувајќи идентификација, помош и заштита, учество во правни постапки и правни лекови, надомест на штета и враќање (или алтернативно решение, кога враќањето не е опција) и социјално вклучување на жртвата во државата на дестинација, потекло или третата држава, секогаш осигурувајќи се дека таа е сослушана и дека нејзините потреби и преференции се разгледуваат, односно се земаат предвид.²⁴⁷ Проценката на состојбата со трговија со луѓе на национално ниво, профилот на трговците со луѓе, постојните форми на експлоатација и последиците кои ги предизвикуваат, вклучувајќи проценка на правната рамка, како и мапирање на главните чинители вклучени во националниот одговор на борбата против трговијата со луѓе и нивните задачи, е клучен фактор за функционалност на системот за заштита, помош и поддршка на тргувани жртви.

Република Северна Македонија, сè повеќе се профилира како држава на потекло, а во извесен степен и држава на транзит и дестинација за жртви на трговија со луѓе. Овде доминира внатрешната трговија со луѓе, а регрутирањето најчесто се врши по пат на принудни бракови проследени со двоен облик на експлоатација – трудова и сексуална, но и со измама и лажно ветување за работа во угостителски објекти со цел експлоатација од споменатите видови. Потребите на жртвите на трговија со луѓе се меѓу најкомплексните во рамки на сите категории на жртви на криминал и честопати бараат мултидисциплинарен пристап за решавање на сериозни трауми и медицински потреби, имиграциски и други правни прашања, безбедносни проблеми, засолниште и други основни дневни потреби, а повлекуваат и финансиски тешкотии. Услугите кои им се неопходни на жртвите на трговија со луѓе, вклучуваат: активности на службите за итна помош -

²⁴⁷ Меѓународен центар за развој на миграциска политика. (2021). Програма за борба против трговијата со луѓе. Развивање и мониторирање на национален одговор против трговијата со луѓе. Водич за практичари. Скопје, 54.

засолниште за итни случаи, итна медицинска нега, планирање на безбедност, храна и облека; социјални услуги - обезбедување на домување, обука за работа и образование, судска придружба, помош за вработување, транспорт, здравствена грижа; правни услуги - заштита на сведоци, правно застапување и сл. Постои голема свест за потребата за заштита на жртвите и општа согласност дека активностите и услугите кои им се пружаат на жртвите на трговија со луѓе мора да бидат насочени кон овозможување на закрепнување од нивните искуства и олеснување на нивната реинтеграција во општеството.

Појдовен чекор кон општествена (ре)интеграција на тргувани жртви е успешна идентификација на жртвите. Имено, идентификацијата претставува процес при чие остварување преку низа показатели се обезбедуваат информации (интервју, материјални докази и др.) врз основа на кои се врши проценка дали одредено лице е жртва на трговија со луѓе. Доколку се утврди дека станува збор за тргувана жртва, се пристапува кон нејзино згрижување и обезбедување на неопходни мерки за заштита на физичката безбедност, правата и сигурноста и пристап до соодветна помош и поддршка на идентификуваната жртва. Самоидентификацијата на жртвите на трговија со луѓе е ретка и затоа треба да се развијат софистицирани средства за идентификација, вклучително и нецелосен список на индикатори, специфични за контекстот и ваквиот систем треба да работи на „претпоставка за трговија со луѓе“ за идентификувани лица на кои треба да им се овозможи пристап до сите мерки за заштита од трговија со луѓе.²⁴⁸ Новите методи на принуда и експлоатација создаваат нови предизвици за нејзино спречување; трговците со луѓе сè повеќе ги преместуваат активностите на интернет користејќи платформи за социјални медиуми и разни форуми за привлекување жртви, особено малолетници.²⁴⁹ Државата треба да биде свесна за сè поголемата употреба на онлајн средства за регрутирање, искористување и контрола на жртвите, како тренд кој се зајакна за време на пандемијата COVID-19. Сепак, трговците со луѓе се обидуваат да ги доведат во заблуда органите на прогон и да го отежнат откривањето на интернет, што во голема мера може да ја отежне идентификацијата на потенцијални жртви на трговија со луѓе за националните власти вклучени во процесите на откривање и сузбивање на тргувањето со лица, како и на обезбедувањето на нивна заштита и поддршка.

Следствено на ова, идентификацијата и директната помош и поддршка која ја произведува, претставуваат насочување на тргуваната личност кон реинтеграција и социјално вклучување, без стереотипна условеност во однос на животните навики и планирање на сопствената иднина од страна на тргуваната жртва. Подготвеноста на едно општество успешно да ја врати тргуваната личност во своите текови и случувања, претставува успех не само во однос на ефективно реинтегрираната личност од аспект на нејзина обезбеденост на личен и професионален план, туку и за самата заедница која на тој начин го превенира повторното виктимизирање. Укажувањето на жртвите при првобитниот третман на клучните знаци и показатели кои можат да значат пат кон нивно тргување и начините на кои можат да се заштитат, ја јакне општата свест и разбирање за опасностите кои водат кон трговија со луѓе, чии жртви се предмет на случаен избор и на која ниту една единка не е имуна.

1. Директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе

Присуството на одредени индикатори во дадена ситуација можеби не е доволно за исполнување на правниот стандард за трговија со луѓе, но укажува на тоа дека жртвата е контролирана од некој друг и, врз основа на тоа, ситуацијата треба да се истражува понатаму. Повеќето тргувани жртви не го пријавуваат доброволно својот статус поради страв и злоупотреба што ја претрпеле од страна на нивниот трговец со луѓе. Потенцијалната тргувана жртва поседува

²⁴⁸ *ibid*, 54.

²⁴⁹ European Union Agency for Asylum. (2023). Identifying and supporting victims of human trafficking in the asylum procedure. Issue No 17, 9. Преземено од: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-03/2023_victims_human_trafficking_EN.pdf

„сиромашно“ ментално здравје или ја карактеризира ненормално однесување проследено со страв, вознемиреност, депресија, покорност, напнатост или нервоза и параноичност. Притоа, прикажува невообичаено страшно или вознемирено однесување, избегнува контакт со очите, што упатува на нејзиното лошо физичко здравје, резултат на недостаток на медицинска нега која била оневозможена или забранета од страна на трговецот. Овие лица се носители на знаци на физичка или сексуална злоупотреба, физичко ограничување, затворање или тортура, недостаток на контрола над самите себе, како и над нивниот личен имот.

Бидејќи трговијата со луѓе обично е „подземен“ криминал, институциите надлежни за спроведување на законот, јавноста и давателите на услуги, можат да се соочат со тешкотии при остварување на процесот на идентификација како појдовен елемент во реализацијата на програмите за помош и поддршка и утврдувањето дали се работи за тргувана жртва или за сценарио на акт на трговија со луѓе.

1.1. Идентификација на тргувани жртви

Клучната цел на процесот на идентификација е обезбедување на сигурен пристап до потребната помош и заштита на жртви на трговија со луѓе, па во таа смисла, особено битно е тој да биде спроведен правилно, со почитување на основните принципи на процесот во насока на брза, лесна и правилна идентификација на потенцијални тргувани жртви. Остварувањето на текот на правилна идентификација, води кон преземање на мерки за пружање на директна помош на идентификуваната жртва на трговија со луѓе во рамки на надлежните и расположливи капацитети во заедницата.

Министерството за труд и социјална политика на Република Северна Македонија, како активно вклучен чинител во практиките за спречување на тргувањето со лица во рамки на државата и кога истото ги минува нејзините граници, преку Националниот механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе²⁵⁰ во рамки на Секторот за еднакви можности, работи посветено на превенција и обезбедување помош и заштита на жртви на трговија со луѓе, сè во согласност со авторските документи за идентификација и заштита на жртвите. Акцентирајќи ја социјалната димензија на феноменот тргување со лица при постапувањето и работата на овој план, активностите на НМУ се одвиваат во рамки поставени со документите на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција - Националната стратегија и Акцискиот план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција²⁵¹ за одреден период, засновани на меѓународно поставените стандарди во оваа област. Постојаната координација и соработка со обучени социјални работници од Центрите за социјална работа, Министерството за внатрешни работи, конкретно Единицата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, како и со невладините организации, му помага на НМУ во овозможување на помош и заштита на жртвите на трговија со луѓе, засновани на почитување на човековите права и слободи и на правата на децата. Покрај тоа, обезбедувањето на целокупната грижа се остварува во согласност со Стандардните оперативни процедури за

²⁵⁰ Во рамки на Министерството за труд и социјална политика од 2005 година па наваму, успешно функционира Канцеларија на Националниот механизам на упатување на жртви на трговија со луѓе, формирана во рамки на проектот реализиран од страна на Министерството и Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во соработка со мисијата на ОБСЕ во РСМ, резултат на првична проценка и обемни консултации со релевантните учесници, односно центрите за социјална работа, локалните институции, невладини организации, Сојузот на организации на социјални работници и комисиите за родова рамноправност од единиците на локалната самоуправа. За повеќе на: <https://www.mtsp.gov.mk/nacionalen-mehanizam-za-upatuvanje-na-zrtvi-na-trgovija-so-lugje.nspk>

²⁵¹ Достапни на: <http://nacionalnakomisija.gov.mk/mk/>

постапување со жртви на трговија со луѓе²⁵², по пат на:

- Идентификација и првична проценка на потребите на лицата за кои се претпоставува дека се жртви на трговија со луѓе, како и организација и координација на соодветна помош (назначување на старател, интервенција во криза, психосоцијална поддршка и советување, медицинска помош);
- Упатување и сместување во државно прифатилиште, враќање во семејството или пронаоѓање на соодветно сместување;
- Номинираните социјални работници од ЦСР, надлежните служби од МВР и МНР, го пронаоѓаат семејството и вршат проценка за подобноста и подготвеноста на семејството за враќање на малолетните лица, прибирање на потребна документација, лични документи, здравствени легитимации и др.;
- Застапување и бесплатна правна помош која се состои во информирање за правата и статусот на жртвите, текот на постапката, односно нивното присуство во својство на оштетени во истражната постапка и главниот претрес;
- Спроведување на индивидуални програми за ресоцијализација и реинтеграција на децата - жртви на трговија со луѓе (вклучување во образовен процес, доквалификации и сл.).²⁵³

Идентификацијата на жртвите во практика претставува проблематичен процес, како резултат на малиот број на официјално идентификувани лица наспроти реалната бројка на жртви од трговија со луѓе, а тоа, пред сè, се должи на отсуството на волја кај надлежните институции да го препознаат овој проблем, на недостигот од човечки и технички капацитети, на отсуството на едукација и препознавање на веќе постоечките индикатори за идентификување на жртвите од страна на надлежните институции, особено на препознавањето на трудовата експлоатација во неформалниот сектор.²⁵⁴ Имено, успешната идентификација подразбира проактивно вклучување на надлежните институции, рана идентификација на домашни и странски тргувани жртви, а особено инволвирање на повеќе актери во процесот и зголемување на нивните ингеренции во идентификувањето на жртви на трговија со луѓе (здравствени работници, просветни работници, полициски одделенија при СВР, трудови инспектори, лични асистенти кои работат со лица со попреченост, социјални работници од ЦСР, НВО, итн.).

Меѓународната експертиза во оваа област, истакнува дека околу 65% од жртвите на трговија со луѓе не се идентификувани од различни причини (поради страв од кршење на казнените законици на туѓа држава во која се експлоатираат, недоверба во државните структури дека ќе им обезбедат помош и заштита, страв од одмазда на трговците за нив и за нивните семејства, страв од публицитет и стигматизација од средината во која живеат, недоверба во судските институции и нивната ефикасност во пресудување на делата и санкционирање на сторителите и сл.), па како резултат на тоа, неидентификуваните жртви на трговија со луѓе се лишени од неопходната помош и заштита и ним им е исклучително тешко да се вратат во нормален живот, односно да го пронајдат своето место

²⁵² Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. (2018). Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе. Скопје. Достапни на: <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/MK-SOP.pdf>

²⁵³ Министерство за труд и социјална политика. Сектор за еднакви можности. Национален механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе. (2022). Годишен извештај за 2022 година. Скопје, 3.

²⁵⁴ Отворена порта - Ла Страда. (2020). Предизвици во идентификацијата, заштитата и реинтеграцијата на жртвите на трговијата со луѓе. Скопје, 40. Според анализата на Отворена порта - Ла Страда, искуствата во практиката често покажуваат дека идентификувањето на жртвите затајува некаде низ лавиринтите на државните институции. Таков е случајот со 13-годишна малолетничка која била згрижена во државна институција. Малолетничката била сексуално злоставувана од 2017 година, а случајот бил обелоденет во 2018 година, откако малолетничката на неколку наврати се водела како избегано лице. За жал, надлежните институции задолжени да постапат и да преземат службени дејствија не реагирале навремено во овој случај со жртва на трговија со луѓе.

во средината каде што живееле.²⁵⁵ Неидентификуваните случаи на трговија дејствуваат како поттикнувачки фактор за појава на трговија со луѓе во општеството, поради што може да се тврди дека навременото идентификување на жртвите на трговија со луѓе е мерка за справување со ширењето на феноменот, и оттаму, мерка која обезбедува заштита на интересите на општеството во целост.²⁵⁶

Преку одредување на поимот на идентификација, се утврдува процес од бројни показатели со кои се стекнуваат информации (интервју, материјални докази и др.), врз основа на кои се врши проценка дали лицето е жртва на трговија со луѓе, по чие остварување, на жртвите им се обезбедуваат неопходни мерки за заштита на нивната физичка безбедност, права и сигурност дека ќе добијат пристап до соодветна помош и поддршка.²⁵⁷ Идентификацијата на жртва на трговија со луѓе е долготраен процес, кој опфаќа преземање на мерки насочени кон пребарување и откривање на можни жртви на трговија со луѓе во средини погодни за трговија по пат на незаконска миграција на работна сила, проституција, но и анализа на информации поврзани со можни тргувани лица во обид да се воспостави врска помеѓу конкретниот случај и постоечките индикатори на трговија, со што се овозможува да се заклучи дали лицата всушност се жртви и дали имаат потреба од посебен тип на помош и заштита.²⁵⁸ Како поедноставен процес кој се заснова на индикатори²⁵⁹ и не мора нужно да води до казнено гонење, таа е предвидена и се спроведува за да се осигури потребната помош на самите жртви на трговија со луѓе, а може да се врши не само од страна на полицијата, туку исто така и од страна на други специјалисти кои се во контакт со овој проблем - трудови инспектори, гранична полиција, социјални работници, експерти од разни НВО кои нудат помош на жртви на трговија со луѓе, итн.²⁶⁰ Ефективната идентификација претпоставува мултидисциплинарен и крос - секторски пристап, кој се остварува преку создавање мултидисциплинарни тимови (мобилни и стационарни) за идентификација на жртви на трговија со луѓе, во кој се вклучени специјалисти во оваа област од сите релевантни сектори на општеството (органите за спроведување на законот, судството, социјалните услуги, невладините организации, давателите на услуги, итн.).

²⁵⁵ Фомина, Т. и Вогиаци. М., во соработка со АРИАДНЕ мрежа против трговија со луѓе во Југоисточна и Источна Европа. (2012). Регионални упатства за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе, Правилник (прирачник) за Југоисточна и Источна Европа. Скопје: Ариадне мрежа, 9.

²⁵⁶ Значителен број од жртвите идентификувани за прв пат, веќе биле вклучени во трговија со луѓе во минатото и се наоѓале под постојана виктимизација. Ова води до заклучок дека дури и ако жртвата на трговија со луѓе успее да се отргне од контролата на трговците, таа често се враќа во овој магичен круг од очај и недостиг на вистински можности. Кога жртвите не се подготвени да дадат докази, тогаш сторителите остануваат неказнети и на слобода, при што повторно ги извршуваат истите злодела, создавајќи нови жртви на трговија со луѓе. За повеќе, види во: Фомина, Т. и Вогиаци. М., во соработка со АРИАДНЕ мрежа против трговија со луѓе во Југоисточна и Источна Европа. (2012). Регионални упатства за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе, Правилник (прирачник) за Југоисточна и Источна Европа. Скопје: Ариадне мрежа, 9.

²⁵⁷ Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. (2014). Индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе. Скопје, 4.

²⁵⁸ Фомина, Т. и Вогиаци. М., во соработка со АРИАДНЕ мрежа против трговија со луѓе во Југоисточна и Источна Европа. (2012). Регионални упатства за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе, Правилник (прирачник) за Југоисточна и Источна Европа. Скопје: Ариадне мрежа, 9.

²⁵⁹ Подетално за индикаторите за идентификација на жртви на трговија со луѓе во: Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. (2014). Индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе. Скопје. Достапни на:

https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Indikator_i_trgovija.pdf

²⁶⁰ Повеќе за: Разлика помеѓу идентификација на жртвите на трговија со луѓе и класификација на казнени дела како трговијата со луѓе во: Фомина, Т. и Вогиаци. М., во соработка со АРИАДНЕ мрежа против трговија со луѓе во Југоисточна и Источна Европа. (2012). Регионални упатства за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе, Правилник (прирачник) за Југоисточна и Источна Европа. Скопје: Ариадне мрежа, 12.

2. Реинтеграција на жртви на трговија со луѓе

Заокружениот процес од откривањето на акт на трговија со луѓе, сè до неговото пресудување, претставува етапно поделен круг на постапување на различни чинители во различни фази од активностите во поглед на негово правилно процесирање. Ова подразбира дека неизоставен дел во активирањето на институционалната структура, претставува и реинтеграцијата на лица кои актите на тргување со нив ги направиле жртви на казнено дело трговија со луѓе. Реинтеграцијата претставува процес на ресоцијализација на жртвата заради нејзино повторно вклучување во семејството или заедницата, или вклучување во нова заедница²⁶¹, односно процес на закрепнување и економско вклучување на поранешна жртва на трговија со луѓе.²⁶² Успешната реинтеграција подразбира живот во стабилна, безбедна средина, пристап до пристаен стандард на живот, психичко и физичко здравје, можности за личен, општествен и економски развој и пристап до служби што нудат општествена и емоционална поддршка. Од пресудна важност за да се постигне успех е да им се помогне на жртвите на трговија со луѓе да станат независни, самодоволни и активно да учествуваат во закрепнувањето и реинтеграцијата. Концептот на реинтеграција, сепак, може да се дефинира како процес на инклузија и обновување на односите во заедницата во државата на потекло на тргуваната жртва на четири нивоа: физичко, социоекономско, социополитичко и културно.²⁶³ Целта на мерките и услугите на помош и заштита на тргуваните жртви е да им се помогне на жртвите во нивното физичко, психолошко и социјално закрепнување. Затоа, властите мора добро да ги осмислат и организираат сите мерки на помош и заштита, имајќи ја предвид специфичната природа на нивната цел.²⁶⁴ Реинтеграцијата на жртвите на трговија со луѓе е сложено прашање. Кога факторите кои довеле до трговија со луѓе не се решени, постои значително висок ризик од повторена трговија со луѓе на лицето кое се враќа во околината на експлоатација. Успешната реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе зависи од широк опсег на фактори и ситуации, вклучувајќи го и индивидуалниот профил на личноста, средината во која ќе се реинтегрира и различните механизми за поддршка за реинтеграција во државите на потекло. Во овој контекст, важно е да се земат предвид улогите што државата, граѓанското општество и локалните заедници ги играат во самиот процес на враќање на тргуваните жртви во општествените процеси.

Процесот на реинтеграција на жртва на трговија со луѓе, вклучува услуги во повеќе различни области, како: транспорт и безбедно сместување/домување, здравствена заштита, правна помош, социјална заштита, образование и економска поддршка/вработување. Со оглед на последиците и ефектите кои ги произведува сторениот акт на тргување врз одредено лице, а кои се рефлектираат повеќедимензионално, односно од физички, психолошки и социјален аспект влијаат на натамошното битисување на тргуваното лице, реинтеграцијата подразбира мултидисциплинарен пристап во однос на жртвите на основа на утврдени стандарди на постапување во сите сфери на

²⁶¹ Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. (2014). Програма за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе. Скопје.

Достапна на: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Programa_reintegracija_lica.pdf

²⁶² Мид, Ц. (2015). Животот по трговијата со луѓе. Фондација Крал Бодуен, Брисел, 12.

²⁶³ Повеќе за факторите кои влијаат на процесот на реинтеграција во: Talens, C. and Landman, C. (2003). Good Practices On (Re)Integration Of Victims Of Trafficking In Human Beings In Six European Countries. The Netherlands, 55.

²⁶⁴ Council of Europe. Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No. 197, усвоена од страна на државите - членки на Советот на Европа на 16 мај 2005 година во Варшава, а влегува во сила на 1 февруари 2008 година. Во член 12 - Помош на жртвите, Конвенцијата предвидува листа на минимум мерки за помош кои мора да бидат гарантирани со закон и вклучуваат, пред сè, животни стандарди кои ќе им обезбедат егзистенција на жртвите (вклучувајќи соодветно и безбедно сместување, психолошка и материјална помош), пристап до итен медицински третман, превод и услуги на толкување, советување и информации, помош за застапување на правата на жртвите за време на кривичната постапка против прекршителите и пристап до образование за децата.

потребна помош и заштита. Институционалната рамка воспоставена за практична реализација на програмите за помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе, претставува интердисциплинарна вмрежена рамка на партнерски организации кои се вклучуваат во овие процеси со точно утврдени активности во делот на поддршка и помош на примената жртва на тргување. Имено, главни учесници во процесите на реинтеграција се лица од следниве институционални структури на државно ниво: Канцеларија на Националниот механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе, Јавна установа - Меѓуопштински центар за социјална работа, Министерство за внатрешни работи - Сектор за трговија со луѓе и илегална миграција, Министерство за здравство, Министерство за образование и наука, Министерство за правда, Министерство за локална самоуправа, здруженија на граѓани кои во своите кадри вклучуваат стручни профили неопходни за соодветна реинтеграција на жртви, односно правник, социјален работник, психолог, педагог, дефектолог, лекар, психијатар и други лица во зависност од потребите на жртвата, кои активно се вклучени во давање на поддршка и помош на жртвите на трговија со луѓе, почнувајќи од нивната идентификација, сè до реинтеграцијата во социјалната средина.²⁶⁵

Реинтеграцијата во државата се остварува во рамки на постојните центри кои нудат згрижување на тргувани жртви, односно Центарот за лица - жртви на трговија со луѓе, засолништето под раководство на НВО „Отворена порта - Ла Страда“, центрите за социјална работа, како и дневните центри кои нудат програми за реинтеграција, фокусирани на психолошко советување, едукација, обуки за наоѓање работа, учење јазици, ИТ тренинг и вработување, а засновани на платформа за соработка помеѓу владините структури и граѓанското општество.²⁶⁶ Нивото на вклученост на социјалните работници во работа со жртвите на трговија со луѓе првенствено зависи од нивните индивидуални активности и мотивација, а социјалната работа е маргинализирана кога станува збор за услугите кои треба да им се обезбедат на жртвите на трговија со луѓе за време на процесите на рехабилитација и реинтеграција.²⁶⁷ Интегрирањето на жртвите во локалните средини од кои потекнуваат, условува вклучување на локалните власти во стратешкото планирање и градењето на институционални капацитети за полесна инклузија на лицата кои треба да го избегнат моментот на стигматизација, што треба да претставува предизвик и постигнување на самата локална самоуправа, а кое истовремено упатува на став за недоволно силните капацитети на национално и локално ниво за помош при реинтеграција на жртви на трговија.²⁶⁸ Загрижувачки во однос на

²⁶⁵ Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. (2014). Програма за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе. Скопје, 5 - 6. Соодветното постапување на задолжените лица/професионалци со жртвите на трговија со луѓе, е засновано на почитување на следниве принципи на работа: доверливост/право на приватност, недискриминација, чувствителност за културни разлики, партиципативност и мултидисциплинарност.

²⁶⁶ Директна помош и поддршка жртвите добиваат од две невладини организации со кои МТСП има потпишано меморандум за соработка: социјална поддршка од НВО „Отворена порта“ и психолошка поддршка од НВО „За среќно детство“.

²⁶⁷ Sucur-Janjetovic, V. (2019). Social integration of victims of human trafficking in Bosnia and Herzegovina. vo The International Association of Schools of Social Work (IASSW) (Ed.). Social Dialogue, Issue 20, 19. Преземено од: https://socialdialogue.online/sd20/19_article.html

²⁶⁸ USA, Department of States. (2022). Trafficking in Persons Report. Според Извештајот на САД за трговија со луѓе за 2022 година за Република Северна Македонија, државните власти ги зголемиле напорите за заштита на жртвите и ги реактивирале мобилните тимови откако средствата за истите биле пренасочени за одговорот на пандемијата во 2020 година. Од август 2021 година до јануари 2022 година мобилните тимови им помогнале на 260 лица кои им припаѓале на ранливи категории на лица (326 деца кои биле бездомни или на кои улицата им била извор за егзистенција во 2020 година), вклучително и 68 потенцијални жртви на трговија (шест потенцијални жртви во 2020 година). Мобилните тимови секоја година ги идентификуваат најголемиот дел од потенцијалните жртви и експертите гледаат на тимовите како на најдобра практика во проактивното идентификување и соработката помеѓу граѓанското општество и властите; меѓутоа, одржливоста на мобилните тимови и понатаму е под знак прашање со оглед дека државата сè уште нема наменето средства конкретно за мобилните тимови. Притоа, некои владини агенции немаат механизми за координација во насока

реализацијата на програмите за реинтеграција е ограничениот финансиски извор на средства кои државата ги планира и ги обезбедува за поддршка на работата на невладиниот сектор и за имплементација на програмите за реинтеграција и нивното работење и остварување базирано на странски донации, што значи повик за државата поактивно да се вклучи во обезбедување на внатрешни ресурси за задоволување на потребите од поддршка и помош на тргувани лица.²⁶⁹ Ваквиот пристап остава многу простор за критика на социјалната работа и социјалната благосостојба во државата, а во исто време, оваа област на социјална работа нема доволно владина поддршка во однос на остварување на законски определените обврски.

2.1. Организациски аспекти на реинтеграцијата

Непосредно по самата идентификација на претпоставената тргувана жртва како личност која навистина била подложена на злоупотреба која е резултат на сторување на акт на трговија со луѓе, жртвата може да донесе доброволна и сигурна одлука дека сака да се врати дома, во кругот на своето семејство и заедница од каде доаѓа, откако била известена за предизвиците и ризикот од враќањето дома и откако било утврдено дека нејзиното враќање не носи закани во однос на нејзината безбедност. Враќањето на жртви - домашни државјани во семејниот круг, се врши со посредство на персонал во рамки на Националниот механизам на упатување, во координирана соработка со овластени лица од Министерството за внатрешни работи - Единица за борба против трговија со луѓе и криумчарење мигранти и НВО или пак жртвата може да одлучи да се врати дома сама, на сопствен трошок.

Откако идентификуваната жртва ќе одлучи да се врати дома, веднаш по информирањето за помошта и услугите кои ѝ се достапни започнува процес на изготвување на индивидуален план за реинтеграција на жртвата, во согласност со возраста и проценетите потреби, можности и интереси. Имено, планирањето на услугите и мерките кои треба да се преземат во насока на успешна реинтеграција на жртвата, се заснова на претходно спроведена индивидуална проценка, која се фокусира на фактори директно поврзани со жртвата (оценување на индивидуалните потреби, земајќи ги предвид физичките и менталните состојби на жртвата) и ситуациона проценка, која се фокусира на одделни ситуации од опкружувањето на жртвата (некоја специфична социоекономска ситуација на семејството на жртвата и на реинтеграциската инфраструктура во државата) од страна на одговорното лице за жртвата (ЦСР/НМУ при МТСП) со взаемно учество на самата жртва.²⁷⁰ Проценката на потребите на тргуваната жртва, претставува позитивен концепт кој ги препознава ограничувањата на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи, при што се прави напор да се утврдат силните (позитивните) страни во дадената ситуација, кои можат да доведат до развој на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи. За време на процесот на проценката, социјалниот работник треба да ги увиди силните страни кај самата жртва и ризичните групи или во рамки на нивното опкружување. Заради тоа, социјалниот работник во голема мера ги зема предвид ситуациските контексти на жртвата на трговија со луѓе и ризичните групи.

на проактивна идентификација на жртвите. Службеници од НМУ и социјални работници учествувале во испрашувањето на потенцијалните жртви, но органите на прогон не ги вклучувале редовно претставниците на НМУ и социјалните работници уште на самиот почеток на идентификување на потенцијални случаи на трговија со луѓе. Повеќе на: <https://mk.usembassy.gov/mk/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BB%D1%83%D1%93%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-2022-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD/>

²⁶⁹ Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. (2014). Програма за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе. Скопје, 5.

²⁷⁰ *ibid*, 12.

Одговорот на потребите на преживеаните од трговија со луѓе никогаш не е „една големина која одговара на сите“.²⁷¹ Преживеаните мора да почувствуваат дека ја вратиле способноста да дејствуваат и да ги контролираат своите животи која им била одземена додека биле тргувани. Програмите за реинтеграција обично покриваат збир на активности преку кои жртвите на трговија со луѓе чувствуваат дека ја добиваат потребната поддршка и дека се опремени со одредени вештини за да можат да продолжат да ги следат нивните животни цели. Станува збор за индивидуален процес, каде жртвата се чувствува прифатена во општеството и продолжува да комуницира во рамките на заедниците.²⁷² Индивидуалниот план за реинтеграција на тргувани жртви, претставува вкупност на определени цели, мерки и дејствија кои треба да се преземат со цел жртвата и нејзиното семејство, во кое истата се вратила по изготвената програма за помош и поддршка, да се подготват за нормално функционирање по конечно излегување од процедурите кои се директна последица на откривање на дела на трговија со луѓе; ова се остварува на начин што во текот на спроведување на индивидуалниот план, ќе им се помогне во пребродување на траумите и повторно стабилизирање за ресоцијализација и инклузија во процесите чиј дел биле пред нивното инволвирање во тековите на тргување, на доброволна основа, односно по претходно изразена согласност од страна на жртвата.²⁷³ Планот на членот на мобилниот тим кој работи со жртвата, е дизајниран за да ги исполни идентификуваните потреби на жртвата на трговија со луѓе или ризичните групи. Притоа, индивидуалниот план се изготвува пред жртвата, која била згрижена во надлежна институција (Центар за лица жртви на трговија или прифатилиште во рамки на НВО), да се врати дома, во местото на живеење и тој започнува да се реализира, односно услугите ѝ се ставаат на располагање на жртвата веднаш по нејзиното враќање, за што се запознава и информира надлежниот Центар за социјални работи. Како клучна институција во процесот на реинтеграција на жртвата, Центарот исто така располага со индивидуалниот план и активностите на кои треба да биде подложена жртвата и нејзиното семејство во насока на задоволување на нивните потреби преку примање на достапните услуги. Секој индивидуален план, нормално прилагоден на индивидуалните специфични потреби на секоја жртва одделно, гарантира семејно посредување, односно повторно соединување на семејството, обезбедување на психосоцијална поддршка, правна помош, изучување јазик, обука за занимање, советодавни услуги и помош за вработување, како и насоки, мерки и време за нивно спроведување и истиот мора да биде конкретен и јасен. Во планот нужно се вклучува процесот на приспособување и стабилизација и подготовка за ресоцијализација (враќање во средината); се прави процена на личните капацитети на жртвата, социјалната средина (семејната состојба и условите во потесното и во поширокото семејство), опкружувањето и локалната заедница (образовни, здравствени и социјални институции, здруженија на граѓани и др.).²⁷⁴ Притоа, целта на индивидуално прилагодените планови за реинтеграција на тргувани жртви, претпоставува директен третман, насочен во правец на директна промена на личноста на жртвата, по пат на кој се менува однесувањето на жртвата на трговија со луѓе, како и промена на средината со која е опкружена, односно околностите и условите на средината кои влијаат врз нејзиното неправилно и

²⁷¹ <https://www.icmc.net/2020/11/27/building-integration-pathways-with-survivors-of-human-trafficking/>

²⁷² Analytica. (2009). Social integration of Human Trafficking victims: Evaluating institutional capacities in Macedonia for the protection of the victims of human trafficking. Skopje, 1.

²⁷³ Индивидуален план за реинтеграција на жртви на трговија со луѓе се изготвува од страна на стручниот тим од Центарот за социјална работа/одговорно лице од ЦЖТ/Прифатниот центар за странци. За домашни жртви кои не биле сместени во ЦЖТ, индивидуалниот план за реинтеграција се изработува веднаш по проценка на потребите од страна на стручниот тим на надлежниот ЦСР, во согласност со потребите на жртвата и расположливите ресурси. Времетраењето на индивидуален план за реинтеграција е до една година со активности усогласени со Програмата за помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе, со можност за продолжување зависно од потребите на жртвата.

²⁷⁴ Рајковска Д., Ј. и Тодоровска, М. (2022). Обука за постапување со жртви на трговија со луѓе. Скопје: ОБСЕ, Мисија во Скопје, 52.

непродуктивно социјално функционирање, а кои го отежнуваат задоволувањето на потребите, што е основно обележје на индиректниот третман.

Реинтеграцијата на жртвите на трговија со луѓе вклучува голем број на услуги, како помош од сместување во прифатилишта, медицинска и психолошка грижа, социјално и правно советување и професионална обука, од кои некои можат да се обезбедат директно од организацијата која пружа услуги при прифаќање на жртвата, а многу од услугите можеби ќе треба да се обезбедат од други организации или пак од државата. Трите главни механизми кои овозможуваат реинтеграција на жртви на трговија со луѓе, се:

- Почетна поддршка од организацијата која ја прифаќа жртвата, што вклучува помош при пристигнувањето на жртвата, итен и сеопфатен медицински/психолошки преглед или третман, краткотрајно сместување и помош при разни други социјални, правни и економски потреби на жртвата;
- Подолгорочна поддршка при реинтеграцијата од страна на организацијата која ја прифаќа жртвата или упатување на жртвата кон други организации или кон државата, која вклучува: медицински и психолошки преглед и третман, семејно посредување и советување, мониторинг на процесот за реинтеграција во местото каде престојува жртвата, мониторинг на подготовките за сместување и згрижување на деца - жртви на трговија со луѓе, помош при враќање во училиште, правно советување и застапување на жртвите кои се сведоци на криминални дела;
- Владина поддршка за жртвата (Министерство за труд и социјална политика, Министерство за образование и други), во форма на социјално и професионално советување, стручна обука, помош во врска со здравствената состојба, заштита и различни форми на враќање во образовниот процес.²⁷⁵

Помошта за секоја тргувана жртва која е во согласност со нејзините индивидуални потреби, се конципира врз она што е во најдобар интерес за самата жртва, овозможувајќи ѝ:

- Услуги за медицинска/здравствена нега со оглед на можните здравствени проблеми кои се резултат на искусениот лош третман и експлоатација за време на процесот на тргување, во правец на унапредување на физичкото и ментално здравје на тргуваната жртва;
- Советување во вид на интервенции фокусирани на одреден проблем, со цел да ѝ се помогне на жртвата да научи и да ги развие своите вештини како полесно да се справува и да се приспособува на околностите со цел нејзино целосно закрепнување;
- Финансиска помош во облик на парични грантови кои можат да ја олеснат реинтеграцијата;
- Правна помош во казнените и граѓански постапки, односно информирање за правните решенија кои им се достапни на жртвите, како и за шансите за успех и можните ризици;
- Враќање во образовниот систем на тргувани жртви кои не го завршиле своето образование, односно олеснување и финансиска помош за пристап до образование од страна на организацијата која ја прифатила жртвата;
- Стручна обука која ќе ѝ понуди на жртвата изучување на неопходните вештини за да најде вработување соодветно на желбите и условите во средината;
- Активности за мали бизниси и остварување на профит кои ќе овозможат да се зајакне самодовербата на жртвата и нејзината самостојност и да се зголеми приливот на финансии во семејството;
- Вработување, субвенции за плата, приправнички програми, како значителна помош при наоѓањето или задржувањето на работното место, со што ќе се овозможи успешно реинтегрирање во општеството и зголемување на самодовербата на тргуваните жртви;
- Вдомување и сместување кога жртвите не се во можност сами да се издржуваат, не можат или не сакаат да се вратат кај своите семејства или немаат постојано место каде ќе

²⁷⁵ Меѓународна организација за миграции - ИОМ. (2007). Прирачник за директна помош на жртвите на трговија со луѓе. Женева: International Organization for Migration, 89 - 92.

престојуваат и тогаш организацијата која ги прифатила, треба да им помогне да се сместат во прифатилишта за лица - жртви на трговија со луѓе или во згрижувачки семејства.

Таа подлежи на мониторинг и постојана евалуација од страна на институцијата која ја поддржува жртвата во процесот на нејзина реинтеграција, при што се следат промените кај жртвата на трговија во однос на планираните активности, со можност за нивна промена и постигнатите резултати кај лицата вклучени во реинтеграцијата. На основа на ова се утврдуваат предностите и слабостите на тековниот процес на реинтеграција, што ќе овозможи подобрување на планирање на процесот на реинтеграција на жртвата и вреднување од страна на самата жртва, како корисен показател за предностите и слабостите на дадените услуги и постигнатите резултати, во насока на детектирање на можности за воведување на нови услуги во согласност со индивидуалните потреби на жртвата.

2.2. Позитивни примери на реинтеграција на жртви на трговија со луѓе

Успехот на процесите на реинтеграција и ефективноста на услугите кои жртвите ги добиле во текот на остварување на истиот, се гледа низ призмата на ревиктимизација, односно од тоа колку од реинтегрираните тргувани жртви повторно станале жртви на трговија со луѓе (колку им избегале на трговците со луѓе, колку се вратиле дома и колку повторно станале жртви на трговија). Ризикот за ревиктимизација е најголем за оние жртви кои се враќаат во истата средина и ја затекнуваат истата, тешка ситуација поради која првично станале жртви на трговија со луѓе.

Неколку примери за случаи на реинтеграција со среќен крај за тргуваната жртва:

- Република Северна Македонија, косовска државјанка - жртва на трговија со луѓе, полнолетно лице со пречки во развој, била сексуално експлоатирана од лица државјани на РСМ, а потоа продадена и принудена на присилен брак во источниот дел од државата. Истата била идентификувана, заштитена и згрижена во Центар за заштита на жртви на трговија со луѓе и сексуално насилство, по што се известени надлежните служби на нејзината матична држава. Подоцна таа е вратена во својата матична држава, но по добиен позитивен одговор за безбедносна проценка на ризик за нејзино доброволно враќање.²⁷⁶

- „Пјетер“ бил тргуван во странство за трудова експлоатација. По некое време конечно избегал и се вратил дома без пасош и пари, имал напади на паника, страшна депресија и сериозна болест. Невладина организација стапила во контакт со него и му понудила помош. Добивал помош две години – здравствена помош, психијатриско лекување, правна помош, правна поддршка за време на судењето на трговецот со луѓе, храна и друга материјална поддршка, полициска заштита и помош на членовите на семејството. „Имам само добри зборови за организацијата. Навистина беа активни; ми се јавуваа многу често и неколкупати доаѓаа кај мене дома. Особено беа на располагање за време на судскиот процес, беа во тек со сè. Најкорисно ми беше што ми обезбедија адвокат и што ме подготвија за судскиот процес. Некој од организацијата секогаш доаѓаше со мене на судењето. Таквата помош ми беше многу важна, зашто и судењето ми беше многу важно. Само сакав трговецот да добие соодветна казна за да не може истото да им го прави и на други.“²⁷⁷

- „Арта“ била жртва на трговија како дете, а со неа тргувале членови на семејството (прво за принудно питање, а подоцна за сексуална експлоатација). Имала огромни трауми, била неписмена и немала основни животни вештини. Исто така, не била регистрирана во родената држава. Со Програмата за ре/интеграција на жртвите на трговија со луѓе на Балканот од 2007 до 2014 година (ПРЖТЛ)²⁷⁸ преку која се обезбедиле средства за програми за реинтеграција, ѝ се помогнало да се

²⁷⁶ <https://mvr.gov.mk/vest/13217>

²⁷⁷ https://nexusinstitute.net/wp-content/uploads/2015/06/traitehumains_maced.pdf

²⁷⁸ Џоф, М. (2015). Животот по трговијата со луѓе. Фондација Крал Бодуен, Брисел. Фондацијата Крал Бодуен, како активна на полето на борбата против трговија со луѓе, во 2007 година воспостави Програма за ре/интеграција на жртвите на трговија со луѓе (ПРЖТЛ), преку која се обезбедуваат средства за програми за ре/интеграција во седум држави на Балканот. Од 2007 до 2014 година, 15 невладини организации што работат

врати на училиште и да ги извади документите. По неколку месеци, одлучила да поднесе кривични пријави против лицата што ја експлоатирале и организацијата од Програмата ја поддржала во процесот, па трговецот на крајот бил осуден и добил десетгодишна затворска казна. Две години по влегување во ПРЖТЛ, Арта завршила основно училиште, а покрај тоа што научила да чита и пишува, научила и да користи компјутер. Кога наполнила 18 години, почнала да работи. На почетокот ѝ било тешко да остане на едно работно место, но по некое време нашла работа која ја работела неколку години. Сега е вработена и омажена. Исто така работела со психолог, за да може да се справи со траумата што ја доживеала откако мајка ѝ ја продала за да стане жртва на трговија со луѓе. Преку Програмата, таа успеала да се сретне со мајка ѝ, а добила помош и во процесот на надминување на траумата и во заздравувањето.²⁷⁹

3. Предизвици при остварување на процесот на реинтеграција на тргувани жртви

Половата природа на трговијата со луѓе ја дефинира политиката против појавата и нејзиниот фокус го поставува пред сè на жените и девојчињата жртви на тргување со лица.²⁸⁰ Потребите на женските и машките жртви често се разликуваат и мерките за помош што им се нудат треба да бидат соодветни на нивните специфични потреби, имајќи го предвид и видот на експлоатација на која биле подложени. Имено, при определување на половата димензија на мерките за помош и заштита, треба да се препознаат сите ризици од дискриминација и неуспех во нивното спроведување, како и да се вклучат преживевани од трговија со луѓе при дизајнирањето и имплементацијата на мерките за реинтеграција и социјална инклузија на тргуваните жртви.²⁸¹ Повеќето услуги за помош, вклучувајќи ги и капацитетите за засолнување на тргувани жртви, се дизајнирани и прилагодени на потребите на жртви од женски пол, особено на оние кои биле подложени на сексуална експлоатација.²⁸² Државата нема предвидено, а од голема корист ќе биде обезбедувањето на специјализирани услуги за мажи - жртви на трговија со луѓе.²⁸³ Јакнење на свеста и насочени

со жртви на трговија со луѓе добиле грантови во вкупна вредност од 1,5 милиони евра со цел да им помогнат да закрепнат и да продолжат со животот. Па така, над 1700 жртви на трговија со луѓе и нивните семејства имаат придобивки од ваквите програми за интеграција создадени на основа на нивните потреби.

²⁷⁹ https://nexusinstitute.net/wp-content/uploads/2015/06/traitehumains_maced.pdf

²⁸⁰ Согласно член 17 од Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе, секоја Страна при примената на мерките за заштита и промовирање на правата на жртвите, вклучително и правото на помош, има за цел да ја промовира родовата еднаквост и да ги користи родовите аспекти во развојот, спроведувањето и проценката на мерките.

²⁸¹ Greta. Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings. (2019) Assistance to Victims of Human Trafficking. Council of Europe. 16.

²⁸² Во Центарот за лица - жртви на трговија со луѓе (ЦЖТ) се сместуваат домашни државјани и странци кои имаат добиено дозвола за привремен престој во Република Северна Македонија. Капацитетот на Центарот е сместување на десет лица и истите можат да останат шест месеци. Во истиот нема физички одделени делови во кои посебно ќе се сместуваат жени, мажи и деца, а се сместуваат само жени и деца - жртви на трговија. Прифатилиштето за згрижување на жртви од трговија со луѓе во рамки на Отворена порта е единствено невладино засолниште за жени - жртви на трговија со луѓе, чиј капацитет изнесува 7 + 3 места, каде жртвите можат да останат во период од една година. Во ова прифатилиште се сместуваат деца - жртви над дванаесетгодишна возраст. Тоа значи дека децата - жртви помлади од дванаесет години немаат можност да бидат сместени во ова прифатилиште. Во прифатилиштето малолетните лица жртви не се одвоени од полнолетните лица, а нема ни простории за сместување на деца - жртви на трговија со луѓе од машки пол.

²⁸³ Според Извештајот на САД за трговија со луѓе за 2022 година за Република Северна Македонија, меѓу приоритетните препораки за државата се и: доделување доволно ресурси за заштита на жртвите, вклучително и на мобилните тимови за идентификување, прифатилиштата за жртви на трговија и за поддршка на специјализираните служби за жртви - возрасни мажи, обезбедување сместување за потенцијални жртви на трговија од странство во безбедни и соодветни услови, дозвола жртвите да го напуштат прифатилиштето доколку сакаат и обезбедување пристап до алтернативно сместување за жртвите кога прифатилиштето е полно, како и обезбедување опции за долгорочно сместување.

програми со кои ќе се препознаваат мажите и момчињата како потенцијални жртви, се клучни за обезбедување на нивна идентификација и упатување на помош.

Покрај главните корисници на процесите на реинтеграција - тргуваните жртви, членовите на семејствата на жртвите се особено важна целна група, зашто успехот на реинтеграцијата во огромна мера зависи од пошироката семејна средина. Имено, „секундарните корисници“ се делат на три главни категории - деца на родители кои биле жртви на трговија, родители на деца кои биле жртви на трговија и сопругот или сопругата на лицето кое било жртва на трговија со луѓе.²⁸⁴ Семејната ситуација за жртвата на трговија која се враќа дома е пресудна за успехот на процесот на реинтеграција. Семејствата кои на жртвата која се вратила ѝ поставуваат невозможни општествени и економски цели или кои не сакаат да ја примаат дома, претставуваат сериозен проблем уште од самиот почеток. Од ваквиот проблем станува јасно колку е важно да се поддржат семејствата во рамки на сеопфатниот напор да се задоволат потребите за реинтеграција на жртвите, како и да се изнајде начин за излегување на крај со семејната динамика, која честопати е сложена. Обезбедувањето на финансиска поддршка за семејствата на тргуваните жртви од страна на државата, е неопходно за правилна и успешна реинтеграција и продолжување со речиси нормален тек на живеење во средината од која доаѓа жртвата.

Поради драстичниот пораст на тргување со лица на територијата на РСМ, помош треба да им се обезбеди и на жртви на трговија со луѓе кои официјално не се категоризирани како такви. Честопати се занемарува уличното питање како облик на трговија со луѓе и многу жртви на трговија се обидуваат да избегнат идентификација, бидејќи не ѝ веруваат на власта или на полицијата. Некои не се сметаат за жртви, или не знаат дека постои заштита. Други се премногу засрамени од тоа што им се случува за да побараат поддршка. Директната помош и поддршка треба да се оствари не само во однос на лицата што се официјално идентификувани како жртви, туку и на сивата, неформална категорија на „потенцијални жртви на трговија“ (жртви на трговија со луѓе кои државата не ги признала формално). Ваквата флексибилност е од суштинска важност за да се дојде до и да им се помогне на некои од најранливите групи, а и да се алармира кај власта дека постои ваква категорија. Сево ова драстично ќе ја смени општата перцепција и ќе помогне да се разбере проблемот на застапеност на појавата и нејзиниот широко заземен замав.

Според препораките на Светската здравствена организација, државите треба да овозможат акутно и долгорочно обезбедување на здравствена заштита на тргуваните лица во рамки на своите граници; притоа, резултати на овој план можат да бидат остварени со доделување на непосредни права на тргувани поединци за примање на здравствени услуги поддржани од државата, без оглед на нивната способност да платат или подготвеност да учествуваат во казнените постапки против трговците со луѓе.²⁸⁵ Давателите на здравствена заштита и организациите кои работат со жртви на трговија, треба да го зголемат својот капацитет за идентификување и упатување на луѓе во ситуации на трговија со лица и да обезбедат чувствителни и безбедни услуги за жртвите по завршување на чинот на тргување.

Правната помош и поддршка на тргувани жртви е витален дел од пакетот за помош осмислен за да им овозможи да направат свесна и промислена одлука по однос на сопствениот постексплоатирачки третман и да им помогне во пристапот и спроведувањето на нивните законски права.²⁸⁶ Pro bono работата на застапниците на правдата во име на преживевани жртви на трговија со

Повеќе

<https://mk.usembassy.gov/mk/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BB%D1%83%D1%93%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-2022-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD/>

²⁸⁴ Цоф, М. (2015). Животот по трговијата со луѓе. Фондација Крал Бодуен, Брисел, 16.

²⁸⁵ <http://www.who.int/en/>

²⁸⁶ Правната помош на идентификувана тргувана жртва, која по периодот на рефлексивна одлучила дека ќе соработува со правосудните органи откако е информирана за минимумот ризици за нејзината безбедност и

луѓе, е показател на свеста за огромната потреба од помош при враќање во нормалните текови на живеење по пат на остварување на основните права, особено кога се наоѓаат во беспомошни ситуации како резултат на кои ја изгубиле способноста да се борат сами и да извојуваат победа над сите трауми кои со голема веројатност ќе ги прогонуваат во текот на целиот живот. И покрај бесплатниот пристап до правна помош, сите криминалци не се соодветно казнети и не секогаш се почитуваат етичките стандарди во третманот на жртвите на трговија со луѓе за време на казнените постапки. Краен резултат на ваквата состојба е ревиктимизација на жртвите - учесници во постапките за случаи на трговија со луѓе.

Преживеаните лица од трговија со луѓе можат да одиграат клучна улога во воспоставувањето ефективни мерки за спречување на ова кривично дело, за идентификување и спасување на жртвите и несомнено, за нивна поддршка во насока на социјално и економско закрепнување.²⁸⁷ Учесството на тргувани жртви во креирањето и спроведувањето на политиките и оперативните одговори за нивна заштита, помош и поддршка, подразбира работење врз основа на пристап заснован на човекови права, што овозможува да се слушне гласот на жртвите, јакнење на нивниот интегритет и самодоверба, како и елиминирање на секаков обид за стигматизација, маргинализација и дискриминација. Доделувањето активна улога на жртвите и учество во формулирањето на политиките за сузбивање на овој облик на криминалитет, како и заштита на жртвите на истиот врз основа на нивното искуство, подразбира вклучување на жртвите и во процесите на идентификација и реинтеграција, односно при обезбедувањето непосредна помош и поддршка, враќање и долгорочна поддршка на други жртви.²⁸⁸ Ваквиот пристап на работа, заснован на вклучување на преживеаните лица во оперативниот одговор по пат на консултации и повратни информации со нив (разговор со преживеаните лица и заедничко изготвување на процедурите за работа со нив, услугите, обуките, кампањите, итн.), како основен облик на соработка со преживеаните лица, ќе доведе до зголемена ефективност на вклучените чинители во борбата против трговија со луѓе на национално и локално ниво и до соодветен одговор на потребите на преживеаните од процесите на тргување со лица.

Заклучок

Иако Република Северна Македонија е оценета како држава која целосно ги исполнува минималните стандарди за борба и искоренување на трговијата со луѓе во рамки на нејзините

заплашување, како и за ризикот од повторна трауматизација, односно виктимизација, пред сè, се состои во информирање на жртвата за нејзините права и статусот, давање општи правни информации за сите процесни дејствија што произлегуваат од застапувањето, составувањето и поднесувањето тужби, жалби и други поднесоци, текот на постапката, односно нејзиното присуство во својство на оштетен/сведок при водење на казнени постапки, за правните опции достапни за нејзина заштита доколку се појави како сведок во претходната постапка и главниот претрес, можноста за покренување и надоместување на штетите, како и други дејствија поврзани со водење на постапки.

²⁸⁷ Хајнцл, И. (2022). Вклучување на преживеаните лица во процесот на креирање политики и оперативниот одговор на трговијата со луѓе. Водич за практичари. Виена: Меѓународен центар за развој на миграциска политика (ИЦМПД), 9.

²⁸⁸ Центарот за заштита на жртви и спречување трговија со луѓе (ПВПТ) во Приштина воспостави програма за хоризонтална обука и поддршка за преживеани лица од трговија со луѓе. Преживеаните лица кои ја завршиле програмата за рехабилитација, обезбедуваат основна обука за другите преживеани лица сместени во Центарот. Тие, исто така, даваат поддршка за другите преживеани лица во развојот на нови вештини, како што се: основни познавања на англискиот јазик, основни компјутерски вештини, постојана помош со училишните лекции, итн. Ваквите активности во голема мера придонесуваат за подигање на самодовербата и развој на личните вештини на учесничките. Извор:

https://www.icmpd.org/file/download/57912/file/mk_approach_1%25262.pdf

Повеќе на: <https://womensnetwork.org/members/center-for-protecting-victims-and-preventing-trafficking-in-human-beings-pvpt/>

граница и трговијата која се случува надвор од нив, што подразбира и ефектуирање на минималните стандарди за квалитет на услугите за жртвите на трговија со луѓе, иднината треба да донесе активност за преземање на дополнителни чекори за зајакнување на националните капацитети кои нудат помош при реинтеграција на жртвите. Сепак, обезбедените услуги не ги покриваат сите потреби на корисниците и не секогаш обезбедуваат нивна (ре)интеграција во општеството во тешките услови на модерниот живот. Покрај тоа, сè уште не е можно да се заштити интимноста на приватниот живот и идентитетот на сите жртви на трговија со луѓе.

Покрај работата на владините тела, особено препознатлива и потенцирана е улогата на невладините организации кои работат на овој проблем како битни чинители во процесите на реинтеграција, која е особено видлива преку соработката со расположливите владини капацитети на овој план и која и понатаму треба да се одржува, но и да се зголемува. Недостаток во поттикнување на проактивна реализација на плановите за реинтеграција е финансискиот дел од целосниот комплет на активности, што треба да претставува аларм за Владата која треба да го обезбеди остварувањето на програмите за реинтеграција, продолжувајќи ја поддршката која се стекнува од меѓународните тела, но и обезбедувајќи повеќе внатрешни ресурси за преточување во живот на ваквите планови кои значат помош на жртвата и на нејзиното опкружување, а и на општеството во целина, преку повторно вклучување на претходно исклучените лица од основните општествени процеси. Треба да се преземат чекори за подигање на свеста за потребата од програми за реинтеграција на локално ниво за да можат жртвите да се чувствуваат добредојдени во нивните заедници. Ова сè со цел навремена и ефективна помош која е клучна за закрепнување и реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе, додека одложувањата и ограничувањата на помошта може да доведат до ранливост и нивна повторна злоупотреба. Далекусежните штетни ефекти од трговијата со луѓе бараат упорност и посветеност за целосно спроведување на обврските на државата во однос на почитување и заштита на човековите права и поставување на фокусот на прашањето за превенција на појавата.

Користена литература

1. Analytica. (2009). Social integration of Human Trafficking victims: Evaluating institutional capacities in Macedonia for the protection of the victims of human trafficking. Скопје.
2. Greta. Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. (2019) Assistance to Victims of Human Trafficking. Council of Europe.
3. European Union Agency for Asylum. (2023) Identifying and supporting victims of human trafficking in the asylum procedure. Issue No 17.
4. Здружение за еднакви можности „Еднаков пристап“- Скопје. (2012). Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи.
5. Меѓународна организација за миграции - ИОМ. (2007). Прирачник за директна помош на жртвите на трговија со луѓе. Женева: International Organization for Migration.
6. Меѓународен центар за развој на миграциска политика. Програма за борба против трговијата со луѓе. (2021). Развивање и мониторирање на национален одговор против трговијата со луѓе. Водич за практичари. Скопје.
7. Мид, Ц. (2015). Животот по трговијата со луѓе. Фондација Крал Бодуен, Брисел.
8. Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. (2014). Индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе. Скопје.
9. Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. (2014). Програма за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе. Скопје.
10. Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија. Сектор за еднакви можности. Национален механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе. (2022). Годишен извештај за 2022 година. Скопје.

11. Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција. (2010). Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе. Скопје.
12. Отворена порта - Ла Страда. (2020). Предизвици во идентификацијата, заштитата и реинтеграцијата на жртвите на трговијата со луѓе. Скопје.
13. Sucur-Janjetovic, V. (2019). Social integration of victims of human trafficking in Bosnia and Herzegovina. во The International Association of Schools of Social Work (IASSW) (Ed.). Social Dialogue, Issue 20.
14. Рајковска Д., Ј. и Тодоровска, М. (2022). Обука за постапување со жртви на трговија со луѓе. Скопје: ОБСЕ, Мисија во Скопје.
15. Talens, C. and Landman, C. (2003). Good Practices On (Re)Integration Of Victims Of Trafficking In Human Beings In Six European Countries. The Netherlands.
16. Фомина, Т. и Вогиаци. М., во соработка со АРИАДНЕ мрежа против трговија со луѓе во Југоисточна и Источна Европа. (2012). Регионални упатства за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе, Правилник (прирачник) за Југоисточна и Источна Европа. Скопје: Ариадне мрежа.
17. USA, Department of States. (2022). Trafficking in Persons Report.
18. Хајнцл, И. (2022). Вклучување на преживеаните лица во процесот на креирање политики и оперативниот одговор на трговијата со луѓе. Водич за практичари. Виена: Меѓународен центар за развој на миграциска политика (ИЦМПД).
19. Council of Europe. (2005). Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Warsaw.
20. https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-03/2023_victims_human_trafficking_EN.pdf
21. <http://nacionalnakomisija.gov.mk/mk/>
22. <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/MK-SOP.pdf>
23. https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Indikatori_trgovija.pdf
24. http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Programa_reintegracija_lica.pdf
25. <https://www.mtsp.gov.mk/nacionalen-mehanizam-za-upatuvanje-na-zrtvi-na-trgovija-so-lugje.nspх>
26. <https://mk.usembassy.gov/mk/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BB%D1%83%D1%93%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-2022-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD/>
27. <https://www.icmc.net/2020/11/27/building-integration-pathways-with-survivors-of-human-trafficking/>
28. <https://mk.usembassy.gov/mk/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BB%D1%83%D1%93%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-2022-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD/>
29. <http://www.who.int/en/>
30. https://socialdialogue.online/sd20/19_article.html
31. https://www.icmpd.org/file/download/57912/file/mk_approach_1%25262.pdf
32. <https://womensnetwork.org/members/center-for-protecting-victims-and-preventing-trafficking-in-human-beings-pvpt/>
33. <https://mvr.gov.mk/vest/13217>
34. https://nexusinstitute.net/wp-content/uploads/2015/06/traitehumains_maced.pdf